

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Метою статті є аналіз сучасних підходів до державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. У процесі наукових розвідок, автором були використані методи: історичний та логічний – при дослідженні еволюції поняття «державне регулювання підприємницької діяльності»; абстрагування та узагальнення – при визначенні ролі малого підприємництва в економічному розвитку суспільства; комплексний і системний підходи – з метою теоретичного обґрунтування системи державного регулювання розвитку малого підприємництва. Зазначається, що мале підприємництво є динамічним елементом національної економіки, рух його ресурсів залежить, переважно, від зміни кон'юнктури ринку та норми прибутку у різних галузях. У вирішенні соціально-психологічних проблем сектор малого підприємництва сприяє: створенню робочих місць, психологічній адаптації населення до ринкових умов господарювання; дотриманню соціальних стандартів рівня життя; запобіганню небажаних соціальних конфліктів. Автором вказується, що економічні відносини ринкового типу, для яких характерним є механізм саморегулювання, потребують цілеспрямованого впливу держави. Забезпечення ефективного функціонування підприємницьких структур в Україні зумовлює застосування адекватних інструментів державного регулювання на різних рівнях управлінської системи. Державне регулювання діяльності підприємницьких структур є важливою складовою управління суспільними процесами. Його сутність полягає у застосуванні компетентними органами влади сукупності інструментів та важелів впливу на суб'єктів підприємницької діяльності з метою реалізації заходів державної політики. Узагальнені причини, які зумовлюють необхідність державного регулювання: недосконалість інституту конкуренції; зовнішні ефекти (екстерналії); дефіцит інформації; економічна нестабільність, зумовлена циклічністю економічних процесів. Автором визначені основні фактори, що впливають на функціонування підприємницьких структур. Зазначається, що на сьогоднішній день ефективність державного регулювання підприємницької діяльності є невисокою. Аналіз динаміки показників розвитку сектору малого підприємництва засвідчує наявність суперечливих тенденцій: з одного боку, спостерігається зменшення чисельності найманих працівників і зареєстрованих фізичних осіб-підприємців, з іншого – відбувається зростання надходжень у централізовані державні фонди від суб'єктів малого підприємництва.

Ключові слова: мале підприємництво, державне регулювання, конкуренція, регуляторна політика, фактор

ВСТУП

Постановка проблеми. Підприємництво є важливою складовою економічної системи будь-якої країни. Становлення та розвиток підприємницького сектора пов'язаний із практичною реалізацією загальноцивільнізаційного права індивідуума вільно обирати напрям діяльності. Сучасна економічна та соціальна ситуація в Україні потребує механізмів активізації підприємницької ініціативи.

Забезпечення ефективного функціонування підприємницьких структур в Україні зумовлює необхідність застосування адекватних інструментів державного регулювання на різних рівнях управлінської системи. Вищезазначене й визначає актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам підвищення ефективності державного регулювання підприємницької діяльності в Україні присвячені наукові праці вітчизняних вчених-економістів: А. Гальчинського, З. Варналія, В. Савчука, М. Чумаченка та інших.

Разом з тим потребують окремого дослідження питання, пов'язані із аналізом сучасного стану регуляторної політики в Україні та формуванням ефективного механізму державного регулювання підприємницької діяльності.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз сучасних підходів до державного регулювання підприємницької діяльності в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мале підприємництво є динамічним елементом національної економіки, рух його ресурсів залежить, переважно, від зміни кон'юнктури ринку та норми прибутку. Податки та інші обов'язкові платежі, сплачені суб'єктами малого підприємництва, є вагомим джерелом фінансування бюджетних видатків [1].

У вирішенні соціально-психологічних проблем сектор малого підприємництва сприяє: створенню робочих місць, психологічній адаптації населення до ринкових умов господарювання; дотриманню соціальних стандартів рівня життя населення; запобіганню небажаних соціальних конфліктів.

Також до переваг малого бізнесу як організаційно-правової форми, порівняно із іншими, можна віднести: простоту управлінської та організаційної структури, мобільність діяльності, здатність вступати у міжгосподарські об'єднання, високу індивідуальну мотивацію.

Усю сукупність факторів, що впливають на

функціонування підприємницьких структур, можна поділити на макроекономічні та мікроекономічні (рис. 1).

Рис. 1. Основні фактори, які впливають на підприємницьку діяльність

Джерело: складено автором

До макроекономічних факторів доцільно віднести: загальноекономічні, політичні, соціальні, екологічні, правові, науково-технічні.

Загальноекономічні фактори. Дану групу формують наступні фактори: динаміка валового внутрішнього продукту, податкова політика, рівень інфляції та безробіття, купівельна спроможність населення та інші.

Політична ситуація. Політична нестабільність викликає підвищену невпевненість підприємця не тільки в успішності результатів діяльності, але і в можливості ведення справи. Вона не дозволяє налагодити надійні та довготривалі зв'язки з партнерами, що є найважливішою умовою успіху. Таким чином, політична нестабільність посилює загальний рівень підприємницького ризику, причому як для вітчизняних підприємців, так і для партнерів за кордоном [2]. Натомість політична стабільність позитивно впливає на загальний стан підприємницького середовища в країні.

Необхідність врахування соціальних факторів пов'язана із важливістю визначення впливу соціальної стратифікації на окремі види підприємницької діяльності. Показники рівня соціальної напруги у суспільстві також відіграють суттєву роль у підприємницькій діяльності.

Екологічні чинники. Забруднення навколишнього середовища негативно впливає на діяльність підприємницьких структур, які змушені нести додаткові витрати на придбання очисних споруд, каталізаторів вихлопних газів та іншого обладнання, яке сприяє виробництву екологічно безпечної продукції. Підприємці повинні бути готові до виникнення нових небезпечних ситуацій, які можуть призвести до подорожчання енергоносіїв, скорочення запасів природних ресурсів та інших наслідків

екологічної ситуації [2].

Дослідження правових аспектів макроекономічних факторів передбачає аналіз нормативно-правової бази та дієвості правової системи в цілому.

Науково-технічний прогрес суттєво впливає не лише на витрати виробництва, а й на структуру національного господарства.

Вищезазначені чинники також впливають на мікроекономічні фактори (рівень освіти, практичні навички, мотивація). Взаємодія вказаних факторів обумовлює наявність потреби та можливості здійснення підприємницької діяльності.

Державне регулювання діяльності підприємницьких структур є важливою складовою управління суспільними процесами. Його сутність полягає у застосуванні компетентними органами влади сукупності інструментів та важелів впливу на суб'єктів підприємницької діяльності з метою реалізації заходів державної політики.

Необхідність державного регулювання економіки є очевидною. Економічні відносини ринкового типу, для яких характерним є механізм саморегулювання, потребують цілеспрямованого впливу держави. Це пояснюється так званими вадами (недоліками) ринку, основними з яких є [3, с. 5]:

- недосконалість інституту конкуренції – монополізація виробництва та збуту з метою отримання надприбутків негативно впливає на конкуренцію і створює загрозу існуванню самого ринку;

- складність забезпечувати споживачів суспільно необхідними товарами, характерними особливостями яких є конкурентність та загальнодоступність і які задовольняють потреби всіх членів суспільства загалом;

– зовнішні ефекти (екстерналії) – одні суб'єкти ринку намагаються перекласти частину витрат на інших. Причому, в одних випадках можуть спостерігатися негативні тенденції перевиробництва за надмірного витрачання ресурсів, в інших – зменшення обсягу виробництва, оскільки фінансові результати є неадекватними витратам;

– дефіцит інформації – суб'єкти ринкових відносин здебільшого володіють різним обсягом інформації щодо споживчих властивостей товарів і послуг, альтернативних можливостей їх виробництва та споживання, тенденції зміни кон'юнктури ринку, що зумовлює не завжди ефективне використання ресурсів, не раціональну поведінку продавців і покупців, обмежує конкуренцію;

– економічна нестабільність, зумовлена циклічністю економічних процесів.

Як справедливо зазначають інші автори [4, с. 14] «ринкова економіка не захищена від таких негативних явищ як неповна зайнятість населення, циклічність економічного розвитку, монополізм, нестабільність рівня цін, несправедливий розподіл доходів тощо. Існують сфери діяльності, які не завжди вигідні для приватного бізнесу. Також є сфери, де ринкові механізми спрацьовують або із запізненням, або не спрацьовують взагалі (зокрема, це стосується ринку

робочої сили)». Саме наявність недоліків ринкового саморегулювання і зумовлює необхідність державного регулювання економіки [Там же].

Рівень державного впливу на економічні процеси, форми та методи державного втручання визначають [5, с. 68]: історичні та етнічні особливості розвитку певної країни; політичний та соціально-економічний устрій держави; стан економіки і його відповідність запрограмованим цілям розвитку суспільства; стабільність розвитку національної економіки.

На сьогоднішній день ефективність державного регулювання підприємницької діяльності є невисокою.

Аналіз динаміки показників розвитку сектору малого підприємництва засвідчує наявність суперечливих тенденцій (табл. 1).

На нашу думку, зменшення чисельності найманих працівників і зареєстрованих фізичних осіб-підприємців свідчить про посилення конкуренції, збитковість значної кількості видів діяльності внаслідок зростання витрат виробництва та обігу.

У той же час зростання надходжень у централізовані державні фонди від суб'єктів малого підприємництва вказує на покращення платіжної дисципліни, підвищення рівня податкової культури.

Таблиця 1

Основні показники функціонування сектору малого підприємництва в Україні

Показник	2010	2011	2012	2013	Темп приросту, 2013/2010,%
Кількість суб'єктів господарювання, од., малі підприємства	357241	354283	344048	373809	4,6
фізичні особи-підприємці	1804763	1325619	1234831	1328392	-26,4
Кількість найманих працівників, тис. ос., малі підприємства	2043,7	2011,8	1951,6	1891,8	-7,4
фізичні особи-підприємці	989,3	1024,8	999,1	952,1	-3,7
Обсяг реалізованої продукції, млн. грн., малі підприємства	568267,1	607782,4	672653,4	670258,5	17,9
фізичні особи-підприємці	210930,7	199994,6	243633,8	263459,2	24,9
Обсяг мобілізованого єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва, млн. грн.	1805,4	1987,9	4315,6	6640,5	267,8
Частка єдиного податку у доходах місцевих бюджетів, %	2,4	2,3	4,8	6,3	3,9 в.п.

Джерело: [6; 7]

Найбільш суттєві проблемні аспекти діяльності підприємницьких структур передбачають врегулювання питань, пов'язаних із:

– діяльністю центрів надання адміністративних послуг;

– проведенням конкурсів з визначення підприємств (організацій), що виконуватимуть функції робочих органів для організації конкурсів із пасажирських перевезень;

– встановленням тарифів на послуги з інвентаризації, перевезення пасажирів, медичні послуги, послуги архівних установ;

– регулюванням надбавок на соціально значимі товари та послуги;

– видачею дозволів на розміщення зовнішньої реклами поза межами населених пунктів, тощо [9].

Разом з тим, доцільно відмітити наявність

окремих позитивних зрушень у регуляторній політиці на макроекономічному рівні.

Так, за підсумками рейтингу Світового банку «Doing Business-2014» Україна піднялася на 28 позицій порівняно з минулорічним рейтингом та посіла 112-е місце (табл. 2).

Світовий банк відзначив проведення реформ в Україні за вісьмома напрямками з десяти, які досліджує Рейтинг умов ведення бізнесу. Більше того, Україна очолила список з десяти держав, що досягли найбільшого прогресу у покращенні умов для ведення бізнесу.

Найбільшого прогресу Україна досягла за такими критеріями як отримання дозволів у будівництві – 41 сходинок проти 186 у Рейтингу – 2013, реєстрація власності – 97 проти 158, доступ до кредитування – 13 проти 24 [10, с. 9].

Позиціонування України у рейтингу ведення бізнесу «Doing Business-2014»

Категорії	Doing Business-2013	Doing Business-2014	
Місце рейтингу	140	112	
Реєстрація підприємств	50	+3	47
Отримання дозволів на будівництво	186	+145	41
Підключення до електропостачання	170	-2	172
Реєстрація власності	158	+61	97
Кредитування	24	+11	13
Захист інвесторів	127	-1	128
Оподаткування	168	+4	164
Міжнародна торгівля	148	=	148
Ефективність судової системи при вирішенні комерційних спорів	45	=	45
Вирішення неплатоспроможності (ліквідація підприємств)	157	-5	162

Джерело: [10, С.10]

Аналіз реалізації заходів державної регуляторної політики органами регіональної влади засвідчує ігнорування ними важливості та складності проблем, що потребують вирішення.

Так, на рівні місцевих органів виконавчої влади лише у 5 регіонах (Вінницькій, Львівській, Херсонській, Хмельницькій областях та АР Крим) кількість порушень принципів державної регуляторної політики при підготовці проектів регуляторних актів становила менше 30 %. У всіх інших регіонах частка проектів регуляторних актів, підготовлених з порушенням принципів державної регуляторної політики, є високою, а у 8-ми регіонах (Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Одеській, Чернівецькій областях та місті Севастополі) цей показник перевищив 50% [9].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми розвитку вітчизняного малого підприємництва не можливо вирішити у результаті реалізації не системних заходів. Доцільно погодитися із науковим підходом колективу авторів [11, с. 13], що сучасна система державного регулювання малого підприємництва повинна мати цільовий характер, що передбачає використання таких принципів: протекціонізму; програмно-цільового підходу; диференційованої підтримки; мотиваційної спрямованості; взаємозумовленості гарантій та відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колісніченко П. Т. Напрями удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності / П. Т. Колісніченко // Наука й економіка. – 2010. – №2. – С. 13-16.
2. Тарасова К. І. Класифікація ризикоутворюючих факторів в діяльності підприємства [Електронний ресурс] / К. І. Тарасова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_NTP_2013/Economics/10_143666.doc.htm.
3. Державне регулювання економіки [навчальний посібник] / С. М. Чистов, А. Є. Нікіфоров, Т. Ф. Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.
4. Михасюк І. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залого. – Львів: Українські технології, 1999. – 592 с.
5. Смовженко Т. С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва [монографія] / Т. С. Смовженко. – Львів: Видавництво ЛБІ НБУ, 2001. – 384 с.
6. Основні структурні показники діяльності суб'єктів господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_u/osp_u.htm.
7. Щомісячний моніторинг основних індикаторів бюджетної системи України станом на 01.01.2014 року. – К.: Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень, 2014. – 81 с.
8. Рыбчак В. И. Современные направления реализации концепции электронного управления / В. И. Рыбчак, П. Ю. Курмаев // Nauki ekonomiczne. – 2014. – №20. – С. 235-240.
9. Інформація про здійснення органами виконавчої влади державної регуляторної політики у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/3231>.
10. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні за 2013 рік. – К., 2014. – 40 с.
11. Парсяк В. Н. Малий бізнес: сутність, стан, засоби підтримки стабільності: [монографія] / В. Н. Парсяк, М. Б. Журавльова. – Миколаїв, 2001. – 164 с.
12. Варналій З. С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва / З. С. Варналій, І. С. Кузнєцова. – К.: Інститут економічного прогнозування, 2002. – 104 с.

Рыбчак Виталий Иванович

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ К ГОСУДАРСТВЕННОМУ РЕГУЛИРОВАНИЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Целью статьи является анализ современных подходов к государственному регулированию предпринимательской деятельности в Украине. В процессе научных исследований, автором были использованы методы: исторический и логический - при исследовании эволюции понятия «государственное регулирование предпринимательской деятельности»; абстрагирования и обобщения - при определении роли малого предпринимательства в экономическом развитии общества; комплексный и системный подходы - с целью теоретического обоснования системы государственного регулирования развития малого предпринимательства. Отмечается, что малое предпринимательство является динамическим элементом национальной экономики, движение его ресурсов зависит, главным образом, от изменения конъюнктуры рынка и нормы прибыли в различных отраслях. В решении социально-психологических проблем сектор малого предпринимательства способствует: созданию рабочих мест, психологической адаптации населения к рыночным условиям хозяйствования; соблюдению социальных стандартов уровня жизни; предотвращению нежелательных социальных конфликтов. Автором указывается, что экономические отношения рыночного типа, для которых характерно механизм саморегулирования, требуют целенаправленного воздействия государства. Обеспечение эффективного функционирования предпринимательских структур в Украине обуславливает применение адекватных инструментов государственного регулирования на различных уровнях управленческой системы. Государственное регулирование деятельности предпринимательских структур является важной составляющей управления общественными процессами. Его сущность заключается в применении компетентными органами совокупности инструментов и рычагов воздействия на субъектов предпринимательской деятельности с целью реализации мер государственной политики. Обобщенные причины, обуславливающие необходимость государственного регулирования: несовершенство института конкуренции; внешние эффекты (экстерналии); дефицит информации; экономическая нестабильность, обусловленная цикличностью экономических процессов. Автором определены основные факторы, влияющие на функционирование предпринимательских структур. Отмечается, что на сегодняшний день эффективность государственного регулирования предпринимательской деятельности является невысокой. Анализ показателей развития сектора малого предпринимательства свидетельствует о наличии противоречивых тенденций: с одной стороны, наблюдается уменьшение численности наемных работников и зарегистрированных физических лиц-предпринимателей, с другой - происходит рост поступлений в централизованные государственные фонды от субъектов малого предпринимательства.

Ключевые слова: малое предпринимательство, государственное регулирование, конкуренция, регуляторная политика, фактор.

Rybchak V.

ANALYSIS OF CURRENT APPROACHES TO STATE REGULATION OF BUSINESS IN UKRAINE

The aim of the article is an analysis of current approaches to the state regulation of business in Ukraine. In the process of scientific studies, the author has used methods: historical and logical - to study the evolution of the concept of "state regulation of business activity"; abstraction and generalization - to determine the role of small business in economic development; comprehensive and systematic approach - to study theoretical system of state regulation of small businesses. It is noted that small business is a dynamic element of the national economy, the movement of its resources depends mainly on changes in market conditions and rates of return in different areas. In addressing the social and psychological problems small business sector contributes to: job creation, the psychological adaptation of the population to market conditions; compliance with social standards of living; avoiding the social conflicts. The author states that the economic relations of market type, characterized by a mechanism of self-regulation, require deliberate action of the state/government. Effective functioning of business in Ukraine stipulates the use of adequate instruments of state regulation at various levels of management systems. State regulation of businesses is an important part of managing social processes. Its essence is that the competent authorities aggregate and leverage tools to businesses to implement policy measures. Generalized reasons that necessitate government regulation: imperfect competition; spillovers (externalities); lack of information; economic instability caused by cyclical economic processes. The author identifies the main factors affecting the operation of businesses. It is noted that today the effectiveness of state regulation of business activity is low. Analysis of the dynamics of the small business sector shows that there are contradictory trends: on the one hand, there is a decrease in the number of registered employees and individual entrepreneurs, on the other - there is an increase in revenues to central government funds from small businesses.

Keywords: small business, government regulation, competition, regulatory policy, factor.

Одержано: 23.01.2015 р.